

מדינת ישראל
משרד החינוך
מינהל חברה ונוער
אגף של"ח וידיעת הארץ

טנגו כפר-סבא כפר-סבא אז והיום

"בלב לבו של הקושי, שוכנת הזדמנות" (אלברט אינשטיין)

הח'אן, כיום בית העירייה, מתוך: [פורום תפוז](#)

[היש"מ](#) מותאם לסדנת "המהפך הציוני במישור החוף"

מאת: **אילת ברנס**

עריכה: **רונית בין**

עריכה לשונית: **אפרת תחבה**

עיבוד: **אלי שיש**

תשע"ד - 2014

רח' הנביאים 30, בניין ארלדן ירושלים, 91911, טל': 02-5603190/1, פקס': 02-5602054
inbalba@education.gov – אגף של"ח וידה"א

קובץ זה מכיל קישורים גם לאתרים חיצוניים שאינם אתרי משרד החינוך.
תוכן אתרים אלו, לרבות הפרסומות הכלולות בו, הינו באחריות בעלי האתרים ואינו באחריות משרד החינוך.

טנגו כפר-סבא

כפר-סבא אז והיום

"בלב לבו של הקושי, שוכנת הזדמנות" (אלברט אינשטיין)

כפר-סבא, המושבה הראשונה בדרום השרון, הוקמה ב-1903 על גבעות החול האדום – אדמות החילף (אדמות לא-פוריות). למרות הקשיים הרבים שהיו חלק מחיי היומיום של המושבה הצעירה, נאחזו תושביה במקום וביססו את חייהם בה. המושבה כפר-סבא היא דוגמה אחת מרבות למימוש של הרעיון הציוני בארץ ישראל. למעשה, הייתה ההתיישבות במקום, ב"**תל כפר - סבא**" שבמזרח העיר, החל מהמאה הראשונה לפני הספירה, בימי בית שני, ואולי אף קודם לכן. כנראה, ישבה במקום משפחה יהודייה בשם "**סבא**", והיא שנתנה ליישוב את שמו. ראשיתו של המסלול בביקור במוזיאון הארכיאולוגי – המציג את עברה הקדום של כפר-סבא ואת תולדות ההתיישבות בה בעת החדשה. המסלול ממשיך בניווט עצמאי בין אתריה הראשונים של כפר-סבא, השלובים בנוף העכשווי שלה. במסלול משתלבים הישן והחדש יחדיו, ומוצגת התפתחותה של כפר-סבא ממושבה לעיר.

חבל ארץ: **השרון**.

אורך מסלול ההליכה 4.5 ק"מ.

נקודת התחלה: מרכז ספיר – בסמוך לספרייה העירונית, פינת רחוב ויצמן ורחוב ירושלים.

נקודת סיום: בדשא הסמוך לגן הזיכרון, בין רחוב ויצמן לרחוב העמק.

עונה מומלצת: כל השנה, למעט ימי גשם.

בטיחות: יש להנחות את התלמידים על-פי הוראות הבטיחות לניווט בחוליות: אסור להתפצל, יש לעמוד בזמנים, אסור לעצור בחנויות, אסור לצאת מתחום השטח המסומן במפה המצורפת, יש לחצות כבישים רק במעברי חציה, בעת מצוקה יש להתקשר למורי השל"ח.

דרגת קושי: קל, בר-נגישות.

אתרים בתשלום: **מגדל המים** – מרכז מבקרים,

המוזיאון לתולדות כפר-סבא – המוזיאון הארכיאולוגי

מה ביש"מ

1. [תיאור מסלול](#)
2. [מפות היש"מ](#)
3. [תיאור האתרים שבמסלול](#)
4. [מהלך הפעילות ביש"מ](#)
5. [המחשות ואמצעי עזר לניהול היש"מ :](#)
  - [מתבוננים – תמונות ומוצגים \(1\)](#)
  - [סיפורי ותיקים \(2\)](#)
  - [בעקבות ראשונים – ניווט משימתי \(3\) – חוברת הניווט](#)
  - [בעקבות ראשונים – ניווט משימתי \(4\) – לתלמיד](#)
  - [בעקבות ראשונים – ניווט משימתי \(5\) – תשובות](#)
  - [סוכת חמר \(6\)](#)
  - [טנגו כפר-סבא – חידון מסכם \(7\)](#)
  - [מעגל השל"ח \(8\)](#)
  - [מהו מעגל השל"ח?](#)
  - [סיפורים מהווי המושבה כפר-סבא \(9\)](#)
6. [ביבליוגרפיה מומלצת](#)
7. [קישורים אינטרנטיים נוספים](#)

תיאור מסלול

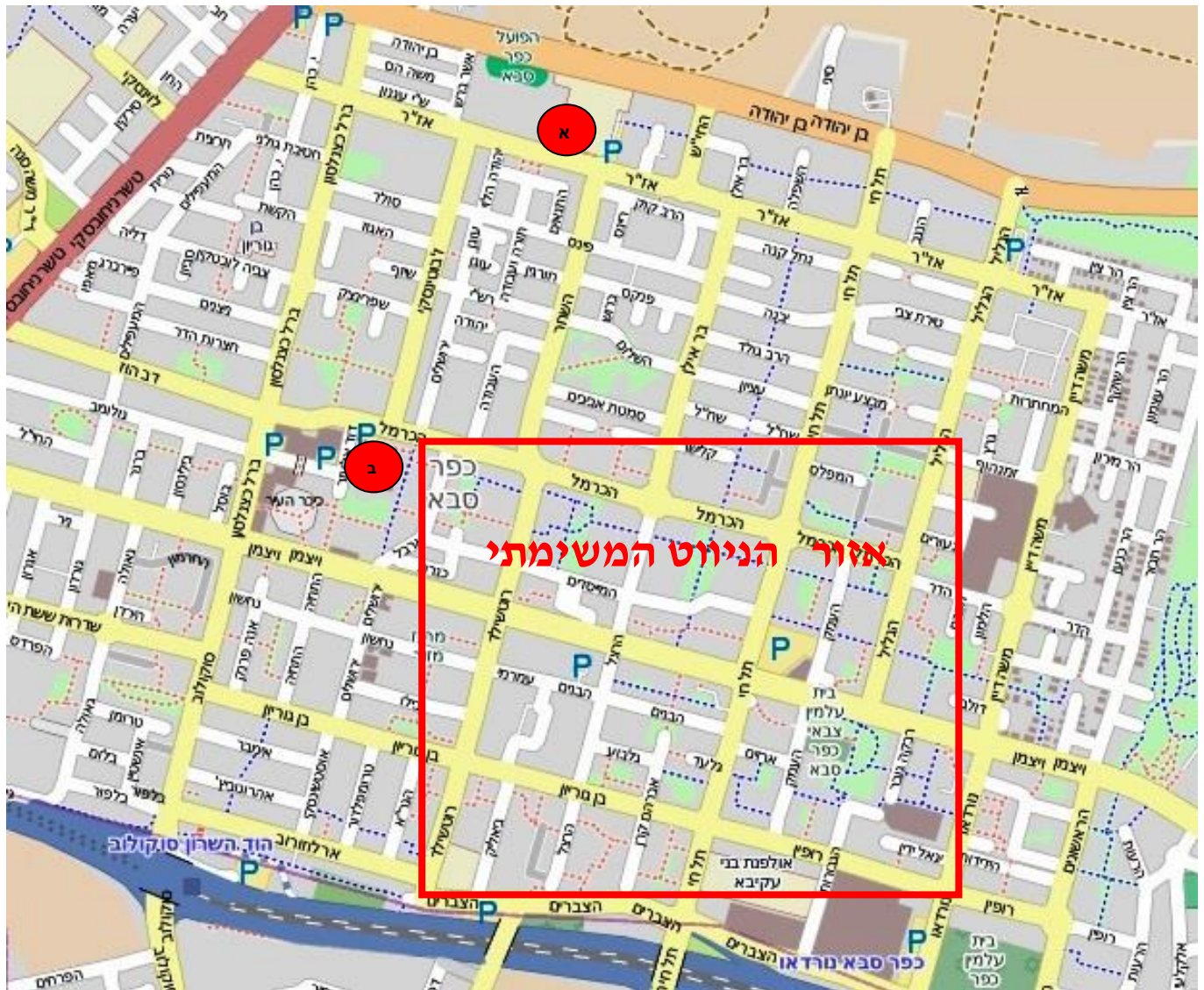
המסלול מתחיל בתצפית מרחבית ממרכז מבקרים שבמגדל המים (א) על אזור כפר-סבא והסביבה. משם נלך אל קריית-ספיר ונבקר במוזיאון כפר-סבא ובהיכל התרבות (ב). משם נצא לתור את אתריה הבולטים של כפר-סבא מימיה כמושבה: את "בית שרה" (1) שברחוב ויצמן, ביתם של משפחת אהרוני, משפחה שהתעשרה מגידול פרדסים; את "גן הפרדס" (2) שברחוב כנרת, גן שהוא שריד לפרדסים שגדלו במושבה ושסיפורו הוא סיפור המאבק על עבודה עברית; נתקדם אל צומת הרחובות רוטשילד-ויצמן (3), משם נמשיך דרומה, דרך "גלידה פינגווין", אל בית הספר ראשון בעיר: בית ספר אוסישקין, ואל חורשת אוסישקין (4), שם שוכנו מגורשי תל-אביב-יפו במלחמת העולם הראשונה. נשוב צפונה דרך רחוב הרצל (5), הרחוב הראשון במושבה שבתיו נבנו בחשאי בניגוד לתקנות העות'מאניות, ונפנה דרומה ברחוב ויצמן אל מתחם הח'אן (העירייה), אל האיקליפטוס ואל הבאר הראשונה (6,7). נסיים את המסלול ונסכם את היום ב"גן הזיכרון" (8) – שבו קבורים פליטי יפו ותל-אביב שמתו במגפה.

מפות היש"מ

א – מרכז מבקרים במגדל המים

ב – קריית-ספיר

מתוך: [עמוד ענן](#)

מפת כפר-סבא

6

תיאור האתרים שבמסלול

מגדל המים (א), אז"ר 45

מרכז מבקרים במגדל המים הוא מרכז ללימוד ולחווייה הממוקם באחת הנקודות הגבוהות בכפר-סבא.

מתיישביה הראשונים של כפר-סבא לא ידעו שיש במקום מים בכמויות גדולות ובאיכות טובה. לכן, בראשית המאה, הם הביאו מים מבאר שנחפרה במושב כפר-מלל. בתנאים אלו, היה קשה לקיים חקלאות ולבסס יישוב, ולכן היישוב נעזב. היישוב במקום חודש רק בראשית שנות העשרים של המאה הקודמת – כאשר נחפרה במקום הבאר הראשונה (במתחם עיריית כפר-סבא – הח'אן). מאז, נחפרו במקום בארות מספר, ובסוף שנות העשרים הוקם בכפר-סבא מפעל מים לחלוקת המים לכל היישוב.

קריית-ספיר (ב)

מרכז ספיר – המוזיאון הארכיאולוגי, קריית-ספיר, רחוב ירושלים 35

מוזיאון ללימוד על כפר-סבא ועל הסביבה בתקופות קדומות. במוזיאון תצוגה שבה ממצאים ארכיאולוגיים, צילומים וציורים, מפות ודברי הסבר. כן מוצג במוזיאון מופע אור-קולי: "חווייה של מסע בזמן", המציג את ההיסטוריה הקדומה של העיר. בחצר הפסיפסים, מוצגים קטעי רצפות פסיפס (מקוריים והעתקים) מאתרי חפירות באזור.

מרכז ספיר היכל התרבות

מרכז ספיר הוא מרכז תרבות רב-תכליתי – הראשון שנבנה בישראל במתכונת זו. המרכז שוקק פעילות – יש בו אולם אודיטוריום, אמפיתאטרון, שתי ספריות רחבות ידיים, חדרי עיון, מרכזייה פדגוגית, קונסרבטוריון למוזיקה ולמחול ומוזיאון ארכיאולוגי. כל אלה ממוקמים בתוך גן דשאים פורח, עטור בברכות ובמזרקות. במקום, תערוכת צילומים מתולדות העיר, שמתעדת את השינויים שחלו בעיר מימיה הראשונים כמושבה עד היום. בתיאום מראש, אפשר לשמוע הרצאה מפי ותיק מהמושבה בנושא ההיסטוריה של המושבה כפר-סבא בהשוואה לחיים בה היום.

בית שרה ומרכז אהרוני (1), רחוב ויצמן 83

בבית זה התגוררו בן-ציון ושרה אהרונוביץ. משפחת אהרונוביץ הייתה המשפחה העשירה בכפר-סבא ועסקה בפרדסנות. בית זה כונה "הארמון" בשל ממדיו ובשל סגנון הבנייה המהודר שלו. בני הזוג אהרונוביץ נולדו ברוסיה, עלו לארץ ישראל והתיישבו בתל-אביב. באמצע שנות העשרים של המאה הקודמת, החלו חקלאי כפר-סבא לטעת פרדסים, גם משפחת אהרונוביץ החליטה לעשות כן ונטעה כמאה דונם של פרדסים. הבית שימש כבית ק"ט. הוא נבנה על גבעה בלב הפרדסים. בשנות המאבק להקמת המדינה, היו שני "סליקים" בבית – אחד בבאר ואחד בתוך קיר כפול בתוך הבית. בסוף שנות השלושים, נמכרו חלק מהפרדסים של משפחת אהרונוביץ, ובמקום נבנה מפעל "מיצרון" למיצים ולשימורים.

גן הפרדס (2), רחוב כינרת

גן הפרדס הוא גן שבו נטועים לימונים ותפוזים – עצי פרי שהיו חלק בלתי-נפרד מנוף המושבה וענף פרנסה עיקרי לאחר מלחמת העולם הראשונה. הפרדסים נעלמו מנוף המקום עם היות המושבה לעיר, אך בסמל העיר מצויים עצי התפוז.

מפגש רחוב ויצמן ורחוב רוטשילד (3)

רחוב ויצמן הוא הראשון שנסלל בכפר-סבא והיווה המרכז התרבותי, רוחני ומסחרי של המושבה בו התנהלו העצרות, הטקסים, ההפגנות ובו התכנסו בבית הקפה פידלר. עד היום עומד המבנה של קפה פידלר על תילו ומשמש כחנות.

בית ספר אוסישקין וחורשת אוסישקין (4), רוטשילד 8

בית ספר אוסישקין הוא בית הספר היסודי הראשון שנבנה בעיר – הוא בין שמונים ושבע שנה. מבנה זה הוקם לאחר שלוש שנה שבהן היה בית הספר במבנים ארעיים. המבנה הוקם בתמיכה כספית של הקק"ל ושל המנדט הבריטי. חורשת האיקליפטוס הסמוכה הייתה הגבול הדרומי של המושבה. היא סימנה את מיקום המושבה בשטחי החולות הנרחבים. בחורשה שוכנו פליטי תל-אביב ויפו במלחמת העולם הראשונה. החורשה היא שריד לחורשות איקליפטוס שניטעו ברחבי המושבה ושנכרתו על-ידי הטורקים כדי לבנות מהעצים עמדות ולהסיק בהם את הרכבות במלחמת העולם הראשונה. בדרך לבית הספר, עוברים ליד "גלידה פינגווין" שברחוב רוטשילד 43. "גלידה פינגווין" היא מהגלדריות הראשונות בעיר, בעלת הגלדריה היא ניצולת שואה.

רחוב הרצל (5)

רחוב הרצל היה הרחוב הראשון בעיר.

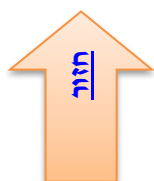
מתחם העירייה – הח'אן, הבאר ושני האיקליפטוס (6 ו-7), רחוב ויצמן 135

הח'אן הראשון במושבה נבנה בשנת 1906 והיו בו חדרי מגורים למתיישבים ואורות לבהמות. בארבעה במאי 1921, התנפלו ערביי כפר-סבא וקלקיליה על היישוב הקטן, הרסו ושרפו את מבנה הח'אן ובניינים נוספים. בסוף שנות העשרים, כשהתפתחה המושבה, נבנה הבניין מחדש.

בזכות הארכיטקטורה הכפרית המיוחדת של המבנה הוא היה לסמל המושבה. במשך הזמן שימש מבנה הח'אן בית ועד המושבה, בית ספר, מקווה, דואר ומסעדה. לבסוף שימש בניין המועצה – כיום, בית העירייה. ביום הקמת המושבה, נטעו ילדי כפר-סבא שני עצי איקליפטוס. עצים אלו מופיעים בסמל העיר. הבאר שנחפרה במקום אפשרה לתושבי כפר-סבא להשתחרר מתלותם בערביי הסביבה שמהם הם קנו מים עד אז.

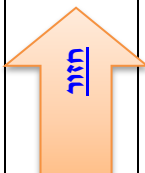
גן הזיכרון (8)

בגן הזיכרון נמצאים קברים אלמוניים של פליטי יפו ותל-אביב. ב-1917, גירשו הטורקים אלפי יהודים מתל-אביב ומיפו. המגורשים מצאו להם מקלט זמני בסוכות שבנו מעצי איקליפטוס בשולי המושבה כפר-סבא. התנאים הסניטריים הירודים גרמו מגיפות, ורבים מהמגורשים מתו. בבניין הח'אן הוקם בית חולים ארעי, וצוות רפואי קטן ניסה לעזור לפליטים כמיטב יכולתו.

מהלך הפעילות ביש"מ

סדר	מיקום הפעילות	נושא הפעילות	תיאור הפעילות	דגש מיוחד	הערות	זמן	ציוד מיוחד
1	מרכז מבקרים במגדל המים רח אזור 45 (א)	1. הצגת נושא היש"מ 2. תצפית	1. מה מצפה לנו היום? קישור היש"מ לסדנה והצגת המסלול מיקום ע"ג המפה 2. תצפית מרחבית על כפר-סבא והסביבה: מזרח: הרי שומרון, קלקיליה, אלפי-מנשה, מזרח כפר-סבא. דרום: כפר-סבא, הוד-השרון, תל-אביב, פתח-תקווה. מערב: רעננה, רמת-השרון. צפון: צופית, בית-ברל, טירה.	2. תיאור האזור לפני הקמת כפר-סבא והיישובים שבסביבה. 3. ההתיישבות בכפר-סבא לפני חפירת הבאר הראשונה – הריחוק של מקור המים גרם לנטישה. חידוש היישוב עם חפירת הבאר הראשונה.	יש לתאם את הביקור שלושה ימים מראש. יש הדרכה מקומית, אך יש לתאם עם האתר את הדגשים הרצויים ואת משך הביקור.	עד 60 דק'	
2	ממגדל המים לקריית-ספיר	הליכה	משימת דרך: מי מזהה את הדמות שבמדבקה? כל תלמיד מקבל מדבקה שעליה רישום של דמות מוכרת (אפשרי גם שמות התלמידים) המדבקה מוצמדת למצח. אגב הליכה, כל תלמיד מנסה לזהות את הדמות או את שם התלמיד שעל מצחו, זאת באמצעות שאילת שאלות שהתשובות עליהן הן "כן" ו"לא" בלבד. לאחר הזיהוי, מסירים את המדבקה.			30 דק'	
3	קריית-ספיר – המוזיאון הארכיאולוגי (ב)	ארוחת בוקר הקדמה לביקור במוזיאון	הוראות התנהגות במוזיאון.	ממתי, לפי דעתכם, קיימת התיישבות בכפר-סבא?		20 דק'	
		כפר-סבא הקדומה	צפייה במופע אור-קולי.	אין לגעת במוצגים ויש לדבר בשקט.		20 דק'	כלי כתיבה ולוח קשיח.
			משימת חקר מתבוננים תמונות ומוצגים (1)				
4	קריית-ספיר – היכל התרבות (ב)	אורח החיים במושבה והיום	ביקור בתערוכת צילומים, התערוכה מוצגת קבוע בהיכל התרבות. הרצאה מפי ותיק כפר-סבא על ילדותו במושבה.	כפר-סבא בראי הזמן: 1. המייסדים. 2. מושבה ראשונה בשרון. 3. רכישת הקרקעות. 4. התנאים במקום. 5. סיבות להתיישבות.	אפשר לפנות ל ליזה אוסטרובסקי – מוותיקי העיר שפרסם סיפורים וסרטונים באינטרנט.	45 דק'	

5	מרכז ספיר, ברחבה (ב)	הכנה למשימת הניווט	<u>סיפורי ותיקים (2)</u>	כדאי להיעזר במוזיאון לחיפוש אחר מרצה.	20 דק'	דף רישום חוליות חוברות הניווט: <u>מפה</u> , חידות ומשימות. דפי תשובות.	
6	אתרים בכפר-סבא אתרים 8-1	<u>בעקבות ראשונים – ניווט משימתי (3)</u>	היכרות חווייתית עם אתריה של המושבה כפר-סבא	1. מורה אחד יתקדם אל גן הפרדס ויפעיל את המשימה – סחיטת כוס מיץ מתפוזים שגדלים על העצים במקום. 2. לאחר שכל הקבוצות עברו בנקודה זו, המורה יתקדם לעירייה ויניח בסמוך לבאר את אוזני החמור ואת החבל. 3. המורה ילווה את הקבוצה האחרונה לגן הזיכרון. 4. מורה שני ייסע ברכב לחורשת אוסישקין ויפעיל את התחנה – הקמת <u>סוכה מחמר (6)</u>	המורה הממתיך בתחנה 4 ינחה את התלמידים לפתור את שאר החידות. לאחר שכל הקבוצות עברו בתחנה, המורה יעבור לגן הזיכרון, יקבל את הקבוצות שהגיעו לנקודת הסיום ויבדוק את התמונות.	2.5 ש'	כוסות חד-פעמיות, סכין חד, סוכר, חמר, שיפודים, אוזני חמור, חבל (ראו משימה בחידה מספר 4 בבאר. הטבעת שימשה לקשירת החמורים לסף המדרכה)
7	גן הזיכרון	סיכום הידע והחוויית.	<u>טנגו כפר-סבא – חידון מסכם (7)</u> <u>מעגל השל"ח (8)</u> פעילות סיכום חווייתית ורגשית.	חידון <u>תחרותי</u> על בסיס המידע שנרכש במשחק הניווט. הכיתה מתחלקת לשתי קבוצות. כל חוליה עונה על שאלה בתורה. תשובה נכונה מזכה בנקודה.	40 דק'		

המחשות ואמצעי עזר לניהול היש"מ

מתבוננים – תמונות ומוצגים (1)

פעילות במוזיאון הארכיאולוגי, בתערוכת התמונות.

המוזיאון הארכיאולוגי

בחר ארבעה מוצגים שמשכו את תשומת לבך ומלא את הטבלה.

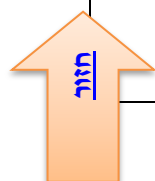
החפץ	תקופה היסטורית	שימוש	מדוע בחרת בו

תערוכת צילומים

לפניך תערוכת צילומים שמתעדת את פני המושבה כפר-סבא מימיה הראשונים. לצד כל צילום, יש צילום נוסף שמתעד אותו מקום בדיוק כיום. בחר ארבעה צילומים וכתוב מה אתה למד מהצילום על אורח החיים בכפר-סבא בעבר.

עיון מעמיק בתמונות יתרום להצלחתכם במשחק הניווט.

שם הצילום	מה אתה למד מהצילום על אורח החיים במושבה
1.	
2.	
3.	
4.	

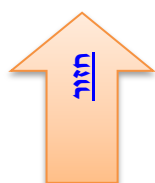

סיפורי ותיקים(2)

משימה במהלך הרצאה של תושב ותיק בעיר

הוראות: מלאו את הטור הראשון של הטבלה לפני ההרצאה ואת טור השני במהלך ההרצאה.

נושאים	אורח החיים בעיר כפר- סבא היום	אורח החיים במושבה
מראה הרחוב שבו אתה מתגורר		
מספר החדרים בבית		
האוכל היומיומי בביתך		
מקצוע הוריך		
תחביבך בשעות הפנאי		
מקום שאליו נסעת בחופשת הקיץ		
התחבורה שעומדת לרשותך		
מקצועות הלימוד המועדפים עליך		
היחסים בינך לבין מוריך (כבוד, חוסר כבוד, ריחוק, קרבה)		
ערך דמי הכיס שאתה מקבל מהוריך בחודש		

בעקבות ראשונים – ניווט משימתי (3) – חוברת ניווט

טנגו כפר-סבא – כפר-סבא אז והיום

ניווט משימתי באתרי ראשונים

הח'אן, כיום בית העירייה, מתוך : [פורום תפוז](#)

חוברת המשימות

חידה 1: פתרו את החידה בעזרת "מפתח האותיות" שבמסגרת:

הוא נקרא ה"1,200,40,6,50" של המושבה, ונמצא בפינת 5,200,8,2. בעט השקיף על 10,90,70 5,4,200, היוט על מרכז 100,50,10,6,400 מהודר. (היצגו בתמונות שבצדו השני של הדף לזיהוי המקום המסתתר בחידה)

החלפת אותיות במספרים

א-1	ב-2	ג-3	ד-4	ה-5	ו-6	ז-7	ח-8	ט-9	י-10	כ-20
ל-30	מ-40	נ-50	ס-60	ע-70	פ-80	צ-90	ק-100			
ר-200	ש-300	ת-400								

שאלות (קראו בשלש)

מנו שלוש סיבות לכך שאנשי המושבה כינו את המבנה בשם: "_____"

שם המשפחה שהתאזרה במבנה - _____, מקור כספת - _____

שאלה לצופרים ולשבים: מה היה למשפחת _____ שלא היה לאף אחד אחר במושבה?

משימה: לשלש למזכירות במרכז אהרונ' (קומה 3)

ובקשו מהמזכירה חותמת תמונה של המבנה וצליה חתימה בכתב ידה.

באדיבות משפחת אהרוני, מוזיאון

באדיבות משפחת אהרוני, מוזיאון כ"ס

חידה 2: תמונה של המקום האסתתי בחידה

חידה 2: היעזרו ה"מפתח המילי" לפתרון החידה.

(המורה יכתוב בסתרים המופיע להלן את המשפט: "**פרדס לימונים ותפוזים**", ואת ההמשך יכתוב בכתב רגיל. כתב סתרים זה ניתן לכתוב רק ביד).

13 מרחב במקום שבו רחוב הארבל נוסק לרחוב כינרת.

א ב ג	ד ה ו	ז ח ט
יכ ל	מ נס	ע פ צ
ק ר ש	ת	

כל אות מצויינת על פי צורת המסגרת שמגדירה אותה
ולפי מיקומה במסגרת. כך למשל:

א = = ג =
 ז = = נ =
 פ = = ת =

השאלות נעברו דף.

המשק חידה 2

שאלה (קראו בשלט): מדוע פתחו פועלי כפר-סבא במאבק
נגד האיכרים?

שאלה לעובדים ולשבים: כיצד נקרא מפעל מיץ התפוזים
שהיה בכפר-סבא?

משימה: קטפו שלושה תפוזים וסחטו מהם מיץ. הצטלמו כל
הקבוצה עם כוס מיץ תפוזים.

חידה 3: תמונות של המקום המסתתר בחידה

קראו את המילים המובלבלות מהסוף להתחלה:

יד ליכרון באמצע העיר, מצבות תויןומלא איש לא יכיר.

במלחמת העולם הנושאה, מצאו סתומ, אק לא בקרה. לשו לשם עכשיו.

שאלה: מהיכן האיצו האורשים? _____

מי ארשם? _____

שאלה לצופרים ולשבים: איזה בצל חיים אורם לטיפוס הבהרות?

משימה: להו את המצבה שבתמונה והצטלמו לידה. השלימו:
אישה בשם _____ נפטרה באי _____ בשנה _____
העברית _____ שהיא השנה הלאוצית _____.

(כדי להפוך שנה עברית ללאוצית: חשבו את הערך המספרי של האותיות והוסיפו 1240.)

חידה 4: כק נראה המקום הסמוך בעבר

מעוזבון דניאל קפלן-ארכיון מוזיאון כפר סבא

מעוזבון דניאל קפלן-ארכיון מוזיאון כפר סבא

חידה 4: י"ח מטרים, מקור חייט. ליד ה

בתוך בניין.

שאלה: לאור שנים רבות, היה מקום ה _____ בעבר תעלומה. כיצד נחשפה?

שאלה: מה עוד הוסיף במקום, איך ואיך?

_____

משימה: מצאו את הטקסט. השתמשו באבטורים (שיהיו במקום) והמחישו למה שימשה. אל תשכחו לתעד בתמונה.

חידה 5: כק נראה בעבר המקום שמסתתר בחידה

מעזבון דניאל קפלן-ארכיון מוזיאון כפר סבא

חידה 5: הרחוק $\leftrightarrow \Rightarrow \clubsuit \Leftrightarrow f * \spadesuit$ **באוסקה, נולד את שט**

$\cap f \infty \leftrightarrow \infty \spadesuit \oplus * \leftrightarrow$ **(היצעו ב"מפתח האיילי")**

החלפת אותיות בסימנים

$\clubsuit = א$ $\diamond = ב$ $\heartsuit = ג$ $\spadesuit = ד$ $\leftrightarrow = ה$

$f = ו$ $\infty = ז$ $\cap = ח$ $\emptyset = ט$ $\oplus = י$

$\otimes = כ$ $\partial = ל$ $\infty = מ$ $*$ $\psi = נ$ $\psi = 0$

$\pm = ע$ $\copyright = פ$ $\textcircled{R} = צ$ $\Downarrow = ק$ $\Rightarrow = ר$ $\Leftrightarrow = ש$ $\vee = ת$

עאלה: (קראו בשלש)

כמה חדרים היו בבתי הראשונים ולמה שימשו?

חשבו היכן היו המקלחת והשירותים

המשק משימות מאחורי הדף.

המשק חידה 5

שאלה לצופרים ולשבים: בטרם נבנו בתים, הוקם הח'אן: רשאו לפחות ארבעה שימושים שונים שנצלו בבניין:

משימה: בניית הבתים הראשונים בארבעה התצורה שש שנים מאחר שהטורקים סירבו לתת רישיונות בנייה. בסופו של דבר, בתמורה לבקשים, הצליחו הטורקים צ'ין משנים-עשר הבתים שנבנו ברחוב, והמשפחות עברו מפתח-תקווה לכפר-סבא. גשו למחלקת ההנדסה בצירייה והחתימו (באיחור של מאה שנה) את אישורי הבנייה.

תעודת זהות

מצב משפחתי: זוג

תאריך לידה: ט"ו בשבט
1906

גיל: מעל 100

ארץ מוצא: אוסטרליה

חידה 6: מי אנחנו?
האיצו אלנו בהקדמ.

שאלה: מה היה חזונו של יצחק שינפיין?

משימה: אחלו ידיים, הקיפו אחד מהם סביב והצטלמו.

משימה: כנסו למזכירות הצירייה, בקשו את הטלפון של מוילאון כפר-סבא
וברו את התשובה לשאלה:

בני מינס שצדלו בכפר-סבא נצטמו מהנוף. מאילו סיבה נותרו אלו על
מקומם?

חידה 7: כק נראה בעבר המקום המסתתר בחידה

מעזבון דניאל קפלן-ארכיון מוזיאון כפר סבא

מעזבון דניאל קפלן-ארכיון מוזיאון כפר סבא

חידה 7: המקום שבו נפגשו על כוס קפה הנשיא הראשון ואבי
המושבות (ראו מהסוף להתחלה: תובאחר)

שאלה (קראו הפלט)

- א. מה מכרו בבית הקפה מלבד קפה? _____
- ב. איזה אירוע היסטורי חשוב נחגג בבית הקפה בריקודי הורה סוצריט? _____
- ג. איזו חנות נמצאת היום במקנה? _____

שאלות לצופרים ולשבים

- א. מה היה שמו הראשון של הרחוב המרכזי של כפר-סבא?

משימה: לשלל ידידיה הוותיקה ביותר בכפר-סבא. הוצטמו
עם בעלת הבית ולד השלט שבחזית.

קראו בכתבת הציתון של הקיר: איזה אירוע משפחתי
התרחש באלידידיה:

_____.

*כמובן, מותר לקנות אלידה ולללק.

חידה 8: כק נראית החורשה האסתתרת בחידה היום

כק נראה בית הספר האסתתר בחידה עם פתיחתו

מעוזבון דניאל קפלן-ארכיון מוזיאון כפר סבא

המשק חידה 8 בצמוד הבא.

חידה 8: בית הספר והחורשה נוסאים את שמו של האיש שבתמונה – איש עצמד בראש הקרן הקיימת לישראל.

הם מחוקמים בקצה הדרומי של רחוב "מנן אדום" (תראום חופסי מאנלית או מארמנית)

שאלו בבית-הספר (את השומר או במזכירות)
א. מה מספרו של המחזור שהחל השנה ללאוד בבית הספר (כיתות
א)? _____
שאלה לצוברים ולשבים: היכן לאודו בכפר-סבא בטרם הוקם בית ספר
זה (בתקופה הבריטית)? _____
כיצד התמודדו עם הבעיה שלא היה בו די מקום לכל התלמידים בו
בזמן? _____
משימה: גשו לחורשה. בחורשה זו, בנו המאורשים סוכות מצוי
איכאפטוס. ליד ברכת המים, תמצאו סיפורים וחמרי. בנו סוכה קטנה,
כסו אותה בסכך איכאפטוס והצטלמו לידה.

בעקבות ראשונים – ניווט משימתי (4) – ריכוז תשובות לתלמיד

דף מצורף לחוברת המשימות (עליו יכתבו התלמידים את התשובות)

חידה 1

עאלות (קראו בשלט)

אנו שלוש סיבות לכך שאנשי המושבה כינו את המקנה בשם: "_____"

שם המשפחה שהתאזרה במקנה – _____ מקור כספם – _____

עאלה לצוקריים ולשבים: מה היה למשפחת _____ שלא היה לאף אחד אחר
מושבה? _____

משימה: ראו בדפדפנת.

חידה 2

עאלה (קראו בשלט): מדוע פתחו פועלי כפר-סבא במקדש נגד האיכרים?

עאלה לצוקריים ולשבים: כיצד נקרא מפעל מיץ התפוזים שהיה בכפר-
סבא? _____

משימה: ראו בדפדפנת.

חידה 3

עאלה: מהיכן הגיעו המאורשים? _____

מי גרשם? _____

עאלה לצוקריים ולשבים: איזה בעל חיים גורם לטיפוס הבהרות?
_____

משימה: זהו את המצבה שבתמונה והצטלמו לידה. השלימו: אישה בשם _____
נפטרה בגיל _____ בשנה העברית _____ שהיא השנה
הלועזית _____.

חידה 4

לאורק שנים רבות היה מקום ה _____ בעדר תצלמוה. כיצד נחשפה?

מה עוד הוסתר במקום, איך ומתי?

ראו משימה בדפדפנת.

חידה 5

אגלה (קראו בעלפה)

כמה חדרים היו בבתים הראשונים ולמה שימשו?

חשבו היכן היו המקלחת והשירותים _____

אגלה לצופרים ולשבים: בטרם נבנו בתים, הוקם הח'אן: רשמו לפחות ארבעה
שימושים שונים שנעשו בבניין:

ראו משימה בדפדפנת.

חוממת אישור בנייה

חידה 6

אגלה: מה היה חזונו של יצחק שניפייך? _____

ראו משימות בדפדפנת.

שאלה למוזיאון כפר-סבא: בני מינט שדדלו בכפר-סבא נעלמו מהנוף. מאילו סיבה נותרו אלו על מקומם?

חידה 7

שאלה (קראו בשלש)

א. מה מכרו בבית הקפה מלבד קפה? _____
ב. איזה אירוע היסטורי חשוב נחלל בבית הקפה בריקודי הורה סוצריט?

ג. איילו חנות נמצאת היום במבנה? _____

שאלה לצופריט ולשביט

ד. מה היה שמו הראשון של הרחוב המרכזי בכפר-סבא? _____

ראו משימה בדפדפנת.

קראו בכתבת הציתון על הקיר: איזה אירוע משפחתי התרחש בלדידרייה:

_____.

חידה 8

שאלו בבית הספר

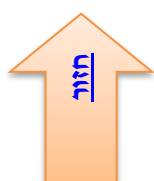
א. מספר המחזור שהחל את כיתה א' השנה הוא: _____

שאלה לצופריט ולשביט: היכן למדו בכפר-סבא בטרם הוקם בית ספר לה (בתקופה הבריטית)? _____

כיצד התמודדו עם הבציה שלא היה בו די מקום לכל התלמידים בו בזמן?

ראו משימה בדפדפנת.

בעקבות ראשונים – ניווט משימתי (5) – תשובות

חידה 1

שאלות (קראו בשלט)

אנו שלוש לכת שאנשי המוסקה כינו את המבנה בשם: "הארמון"

אן של צמחים מכל הצומח, מארשי טניס, מכונות ובית מפואר

עם המסכה שהתאזרה במבנה – אהרונ' – מקור כספת – אידול פרדסי

שאלה לצורכים ולשבים: מה היה למסכת אהרונ' שלא היה לאף אחד אחר
במוסקה? מכונות

משימה: ראו בדפדפת.

חידה 2

שאלה (קראו בשלט): מדוע פתחו פועלי כפר-סבא במאבק נגד האיכרים?
האיכרים ביקשו להעסיק פועלים ערבים זולים ומיומנים.

שאלה לצורכים ולשבים: כיצד נקרא מפעל מיץ התפוזים שהיה בכפר-סבא?
מיצרון (תשובה זו מצויה גם בשלט המידע בן כינרת. כמו כן, אפשר להתקשר
לבני משפחה או לחפש באינטרנט וכד').

משימה: ראו בדפדפת.

חידה 3

שאלה: מהיכן היצו המאורשים? מיפו ומתל-אביב.

מי דרש? הטורקים.

שאלה לצורכים ולשבים: איזה בעל חיים גורם לטיפוס הבהרות? כיני גוף
עוברים מעברושים לאדם.

משימה: זהו את המצבה שבתמונה והצטלמו לידה. השלימו: אישה בשם: שניה-
ברכה נפטרה בגיל 60 בשנה העברית תרצ"ח שהיא השנה הלוועית 1918.

חידה 4

לאורק שנים רבות היה מקום ה**באר** בדרך תעלומה. כיצד נחשפה? **שיפוצים** **בצירייה**.

מה עוד הוסתר במקום, איך **ומה**? **נשק, בסליק, מהבריטים**.

ראו משימה בדפדפת.

חידה 5

שאלה (קראו בשלט)

כמה חדרים היו בבתים הראשונים ולמה שימשו?

נשים. לשינה ולמטבח

חשבו היכן היו המקלחת והשירותים בחוץ.

שאלה לצופרים ולשבים: בטרם נבנו בתים, הוקם הח'אן: רשמו לפחות ארבעה שימושים שונים שנעשו בבניין: **בית ספר, צירייה, בית חולים, אורווה**.

ראו משימה בדפדפת.

חותמת אישור בנייה

חידה 6

שאלה: מה היה חזונו של יצחק שניפין? **להפוך את כפר-סבא לירוקה**.

ראו משימות בדפדפת.

שאלה למוזיאון כפר-סבא: בני מינס שצדלו בכפר-סבא נצטוו מהנוף. מאיזו סיבה נותרו אלו על מקומם? **בין שני צדי איקליפטוס נמתח קו הטלפון של הטורקיט. (אין צורך לתאם עם המוזיאון).**

חידה 7

שאלה (קראו בשלש)

- א. מה מכרו בבית הקפה מלבד קפה? **גלידה.**
- ב. איזה אירוע היסטורי חשוב נחלל בבית הקפה בריקודי הורה סוצריט?
החלטת האו"ם על הקמת מדינה יהודית בכ"ט בנובמבר.
- ג. איזו חנות נמצאת היום במבנה? **"בוס" – חנות בלדים.**

שאלה לצופריט ולשביט

- ד. מה היה שמו הראשון של הרחוב המרכזי בכפר-סבא? **השרון.**

ראו משימה בדפדפנת.

קראו בכתבת הציתון על הקיר: איזה אירוע משפחתי התרחש בל'דרויה:

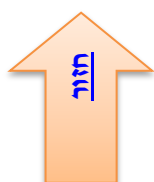
חתונת הבת.

חידה 8

שאלו בבית הספר

- א. מספר המחזור שהחל את כיתה א' השנה הוא: **בית הספר הוקם בשנת 1925. בשנת 2014 (לצדכן בהתאם לשנה), כיתה א' היא מחזור פ"ז.**
- שאלה לצופריט ולשביט: היכן למדו בכפר-סבא בטרם הוקם בית הספר זה
(בתקופה הבריטית)? **בבניין הח'אן.**
- כיצד התמודדו עם הבציה שלא היה בו די מקום לכל התלמידים בו בזמן?
למדו במשכרות.

ראו משימה בדפדפנת.

סוכת חמר (6)

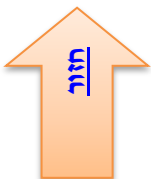
הקמת סוכה מחמר.

חומרים

ארבעה שיפודים,
ענפי איקליפטוס,
חמר.

דרך ההכנה

1. חוצים את ארבעת השיפודים לשניים, כך שיהיו שמונה חלקי שיפוד.
2. מחברים בחמר את קצות השיפודים למבנה ריבועי כשל סוכה.
3. מניחים על גג הסוכה עלי איקליפטוס.
4. מפסלים שתי דמויות מחמר ומניחים אותן בסוכה.

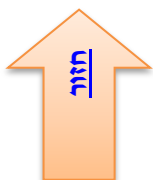

טנגו כפר-סבא – חידון מסכם (7)

לכל קבוצה מפנים שתי שאלות כדי לבחון את בקיאותם.

1. משפחת אהרוני התעשרה מגידול תפוזים. במה התבטא עושרם? גן עצים, מגרש טניס, מכונית.
2. מה היה במקום שבו יש היום את קניון ערים? פרדס של משפחת אהרוני.
3. הציגו בפנטומימה מה הייתה המשימה בתחנה 2. סחיטת מיץ תפוזים. מה היה שמו של המפעל למיץ תפוזים? מיצרון.
4. איזה בעל חיים מעביר את טיפוס הבהרות? כינת הגוף. מה הייתה השנה הלוועזית? 1918, תרע"ח = $678 + 1240$
5. איך נחשפה הבאר? במקרה, כאשר בנו ושיפצו את המזכירות.
6. הציגו את בעל החיים שהיה קשור לטבעת. חמור.
7. מה היה שם הרחוב הראשון? כמה בתים נבנו ללא רישיון? הרצל, 12.
8. ציינו שלושה שימושים שנעשו בבניין הח'אן? לינה לפועלים, אורווה, בית ספר, בית חולים, עירייה.
9. מה היה חלומו של יצחק שינפיין? לעשות את כפר-סבא לירוקה.
10. מדוע נותרו שני עצי איקליפטוס על מקומם? יש אומרים שביניהם נמתח כבל הטלפון הטורקי.
11. איזו חנות נמצאת במבנה של קפה "פידלר"? חנות הבגדים "בוס".
12. מה היה השם הראשון של רחוב ויצמן? השרון.
13. איזה אירוע נחגג בגלידרייה? חתונת הבת.
14. מי בנה סוכות בחורשת אוסישקין? מגורשי יפו ותל-אביב.
15. באיזו שנה הוקם בית הספר אוסישקין? 1941

מעגל השל"ח (8)

מהו מעגל השל"ח ?

דיון במסר הערכי

המסר הערכי: באחריותי לתרום את חלקי להמשך המעשה הציוני.

כללי שיחה

- א. שיחה במעגל.
- ב. דיבור ברשות.
- ג. משפט קצר.
- ד. הקשבה.
- ה. תגובה עניינית ולא-שיפוטית.

שאלות מנחות

1. מה למדנו היום שהיה חדש עבורך ?

משימה להמשך השיחה: כל תלמיד מצייר את כפר-סבא כפי שהיא בעיניו. לאחר דקה, כל תלמיד מעביר את הציור שצייר לזה שלידו, והלה מוסיף לציור ומעביר אותו הלאה עד שכל ציור חוזר לידי התלמיד שהחל אותו.

2. מה אתם חשים כלפי כפר-סבא ? מדוע ?

לבקש משניים-שלושה תלמידים להציג את הציור שלהם.

3. מה קרה לציור המקורי שלכם ? מה אתם מרגישים כלפי העובדה שתלמידים אחרים השפיעו על היצירה שלכם ושינו אותה ? מדוע ?

4. כיצד חוויה זו מתקשרת ליש"מ "כפר-סבא אז והיום" ?

מסר: למייסדי כפר-סבא היה חזון. לא כל מה שקיוו לו התגשם. כל דור שהגיע לעיר שינה בה והוסיף לה. העתיד של העיר בידיים שלכם. אתם אחראיים על מראה העיר בעתיד – איזו איכות חיים תהיה בעיר, אם תהיה נקייה, אם יהיה בה דיור לצעירים, חינוך טוב, ריאות ירוקות ועוד. אתם תבחרו אם להיות תושבים מעורבים ומשפיעים או כאלה שיושבים רגל על רגל. כבר היום אתם משפיעים באמצעות ההתנהגות שלכם בדרך לבית ספר וממנו, בהתנהגותכם בקניון, בשמירה על ניקיון ועל מחזור, בהתנדבות בעיר ועוד.

**מעשה הראשונים משפיע עלינו עד היום,
מעשינו משפיעים על העתיד.**

5. במה בדברים שראינו ושמענו היום בא לידי ביטוי המשפט: "בלב לבו של הקושי, שוכנת הזדמנות" (אלברט אינשטיין)?

6. מהו המעשה הציוני שבא לידי ביטוי ביש"מ? רכישת קרקעות כפר-סבא, הקמת מושבה חקלאית ראשונה בשרון, מאבק על עבודה עברית, התמודדות עם תנאי מחייה קשים ב סיכון חיים, התייחסות לקשיים כאל הזדמנויות.

7. עם השנים, הייתה כפר-סבא ממושבה חקלאית לעיר. במה ממשיכה העיר שצמחה מהמושבה את המעשה הציוני? העיר כפר-סבא ממשיכה את העשייה הציונית, והיא דוגמה להרחבת הרעיון הציוני: פיתוח מקומות דיור ותעסוקה, שמירה על איכות חיים – מחזור, ריאות ירוקות, חינוך וקהילה מעורבת ותורמת.

8. מהו בעיניך מעשה ציוני היום? כיצד מעשה ציוני יכול לבוא לידי ביטוי מעשי מבחינתך?

9. המורה יסכם בשיר: "אך הייתה זו כפר-סבא".

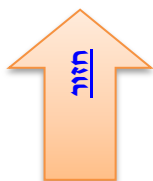
אך הייתה זו כפר-סבא, פומרנץ אליעזר

אך, הייתה זו כפר-סבא, מושבה קטנה.
רחוב אחד היה בה, בתים בו עשרה.
חול היה בה עד הברכיים, הייתה גם יבלית,
תושבים – עשרים ושניים, דיברו גם קצת עברית.

מלחמות שטפו עברו, והרס עד היסוד,
טורקים, אנגלים וערבים באו פה לשדוד.
שבו, באו חולמים, והתיישבו בה חלוצים,
שוב לא עזובה, הולידו גם בנים.

.....

המשך (בתוך ספר הרחובות והשכונות בכפר-סבא, עיריית כפר-סבא, עמ' 22)

סיפורים מהווי המושבה כפר-סבא(9)

כתבה : אילת ברנס

בהסתמך על מידע מארכיון כפר-סבא, על ראיונות עם ותיקי העיר, על מידע שאספו אנשי מוזיאון כפר-סבא.

רכישת הקרקעות : מסופר שכאשר באו היהודים לרכוש את הקרקעות, הם פנו אל השיח' הערבי. אמר להם השיח': לרשותכם סוס ואוכף. מלאו את כיס האוכף בכל הכסף שברשותכם, צאו אל השטח וסמנו כל עץ שתעברו בדרככם עד שתגיע השמש למרום השמים. השטח שתסמנו – הוא יהיה רכושכם.

הקמת המושבה : בתחילה, אסרו הטורקים לבנות בתי מגורים, ולכן התגוררו המשפחות בפתח-תקווה. הגברים שעיבדו את המטעים נעדרו כל השבוע מבתיהם והתגוררו בח'אן (מבנה בין שני חדרים ששימש לאנשים ולבעלי החיים). הח'אן עומד על תילו ובו נמצאת היום עיריית כפר-סבא. בסמוך לח'אן, נמצאת הבאר הראשונה ועצי האיקליפטוס העצומים שנטעו ילדי המושבה בט"ו בשבט של שנת 1906. על מנת לנטוע את העצים, הם יצאו בליווי מורס למסע רגלי מפתח-תקווה לכפר-סבא. בדרך, נאלצו לחצות את הירקון ולבוסס בחולות. הם איבדו את דרכם, אך בסופו של דבר זיהו את המושבה לפי חורשת האיקליפטוס – "חורשת אוסישקין".

עצי האיקליפטוס הם חלק חשוב במורשת המושבה והם מופיעים בסמל העיר. את שתילי האיקליפטוס גידל יצחק שיינפן ומכר לאנשי המושבות. הוא שם לעצמו מטרה לעשות את כפר-סבא למקום ירוק ופורה, ונטע עצים ברחבי העיר. חורשת האיקליפטוס הגדולה ביותר ניטעה בדרום המושבה וסימנה את מיקומה של המושבה לבאים מדרום, מכיוון הירקון. שרידי חורשה זו קיימים עד היום והם מכונים "חורשת אוסישקין".

בסופו של דבר, לאחר ששוחדו פקידי השלטון הטורקי והעלימו עין, נבנו שנים-עשר הבתים הראשונים ברחוב הרצל. במקומם של בתי הראשונים, מתנוססים היום רבי קומות. חוסר מודעות היסטורית ושיקולים כלכליים מנעו מהעירייה לשמר רחוב זה.

שלוש פעמים הוקמה המושבה : המושבה נהרסה פעמיים והוקמה שלוש פעמים. בפעם הראשונה, הרסו אותה אנשי קלקיליה על רקע נקמת דם. בפעם השנייה, במלחמת העולם הראשונה, הייתה כפר-סבא בתווך בין הטורקים והבריטים שנאבקו על השליטה בארץ ישראל. במלחמה זו, נכרתו עצי האיקליפטוס שנטע שנפיין ומטעי השקדים של המושבה לטובת בניית השוחות ויצירת פחמים לרכבת. מכל עצי האיקליפטוס נותרו שני העצים הסמוכים לח'אן. יש אומרים שהסיבה לכך הייתה כבל הטלפון הטורקי שנמתח ביניהם. לימים, ביקשה העירייה לכרות את עצי האיקליפטוס מכיוון ששורשיהם פגעו בבניין העירייה. אחד מוותיקי המושבה, ברוך פריבר, שהיה גידם, חיבק את גזע העץ בידו האחת ואמר: אם תכרתו את האיקליפטוס, תכרתו גם את ידי השנייה.

למרות הרעב והמצוקה שפקדו את המושבה בימי מלחמת העולם הראשונה, קיבלו אנשי כפר-סבא את פליטי יפו ותל-אביב ושיכנו אותם בסוכות מעצי איקליפטוס

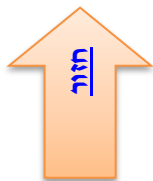
בחורשת אוסישקין. בין הפליטים היו נחום גוטמן וסבתו. נחום הנציח את האירוע באיור. רבים מפליטי יפו ותל-אביב נפטרו ממחלת הטיפוס, שמעבירות כיני הגוף, ונקברו בקברים אלמונים. קברים אלו נמצאים בבית הקברות הצבאי ב"גן הזיכרון".

התפתחות ענף הפרדסנות: לאחר המלחמה, שוקמה המושבה. ענף הפרדסנות היה לענף הפרנסה העיקרי. זאת בזכות המצאת המנוע שאפשר את שאיבת מי התהום העמוקים, ובזכות ההבנה שיש לזבל את הקרקע החולית. בעלי הקרקעות והפרדסים ביקשו להעסיק פועלים ערבים מיומנים, אך פועלי המושבה לחמו למען עבודה עברית. בתקופה זו, שהה במושבה הפועל דוד בן-גוריון. במלחמת העולם השנייה, לא ניתן היה לשווק את התפוזים אל מעבר לים ולכן הוקם בכפר-סבא מפעל למיץ תפוזים.

תנאי החיים במושבה: לאורך שנים, לא נסללו רחובות המושבה. בקיץ, שקעו הרגליים בחולות הרותחים, ובחורף בוססו בבוץ. את האופניים סחבו הילדים על הכתף. בעלי הבתים סירבו לתת כסף למטרה זו, הם טענו שיש להשקיע את הכסף בחקלאות ולא בסלילת רחובות. הרחוב הראשון שנסלל היה רחוב השרון, הוא רחוב ויצמן היום. רחוב זה היה המרכז התרבותי והמסחרי של המושבה – בו נשאו נאומים וערכו טקסים, והתושבים ביקרו בבית הקפה "פידלר" ובקיוסק שהיו ברחוב.

בית הספר הראשון היה בבניין הח'אן. כשגדל מספר התלמידים, למדו במשמרות. בתקופה הבריטית, הוקם בית הספר הראשון – בית הספר אוסישקין. מקצוע החקלאות היה מקצוע מרכזי, והתלמידים עבדו בגן הירק. בבית, סייעו הילדים בגידול התרנגולות, הפרה וגינת הירק. בשר או עוף אכלו התושבים רק ביום שישי ובימי חג. האוכל נשמר במקרר קרח. את הקרח קנו ממפעל הקרח שהיה במושבה.

רוב תושבי המושבה חיו בצמצום ובתנאים קשים. בכל בית היו שני חדרים. השירותים היו בחוץ. רבים מתושבי המושבה סגרו את המרפסות על מנת להשכירן כחדר לפועל ולהגדיל כך את ההכנסה. יוצאת דופן הייתה משפחת אהרוני – שהתעשרה מעסקי הפרדסנות. ביתם המפואר ניצב עדיין בסמוך לקניון ערים, הוא נקרא "בית שרה". הבית טבל בפרדסים (במקום שבהם עמדו עומד היום קניון ערים), וסביבו היה גן צמחי נוי ומתקני ספורט. בני משפחת אהרוני היו בעלי המכונית היחידה במושבה. השטח שעליו הוקם מרכז ספיר ומרכז אהרוני שיך למשפחה והוא מוכר לשימוש העיר.

ביבליוגרפיה מומלצת

1. אנגל, שלמה (1973), כפר-סבא – 70 שנה לייסודה, עיריית כפר-סבא.
2. גלעד, דן (2011), ימי כפר-סבא – הכפר שהיה לעיר, ירושלים: אריאל.
3. יערי, אברהם, כפר-סבא מרכז פליטי יפו תל אביב 1917 - 1918, בתוך זיכרונות ארץ ישראל כרך ב', מסדה 1974, ת"א.
4. נאור, מרדכי (1986), "אסירי ציון מכפר-סבא, 1934 – פרק במאבק על עבודה עברית", קתדרה, 39, יד בן-צבי, ירושלים עמ' 141-161.
5. נאור, מרדכי (2002), עיר לחיות בה: כפר-סבא בת 100, משרד הביטחון, ת"א.
6. נדל, יובל, תמונות מתערוכת צילומים 100 שנים לכפר-סבא, מוזיאון כפר-סבא.

קישורים אינטרנטיים נוספים

- [הח'אן בכפר-סבא.](#)
- [היסטוריה לכפר-סבא.](#)
- [טנגו כפר-סבא – סרטון ביוטיוב.](#)
- [ימי כפר-סבא – הכפר שהפך לעיר – סרטון ביוטיוב.](#)
- [כפר-סבא – אתר עיריית כפר-סבא.](#)
- [כפר-סבא העיר שלי.](#)
- [כפר-סבא הראשונה בשרון – סרטון תדמית ביוטיוב.](#)
- [כפר-סבא כעיר מקלט.](#)
- [כפר-סבא – ערים ראשונות – סרט היסטורי על אודות העיר כפר-סבא. שודר בערוץ ההיסטוריה במסגרת פרויקט ערים ראשונות.](#)
- [שיקום צריף הסנדלר – על-ידי תלמידי בית ספר "גולדה" בעיר, סרטון ביוטיוב.](#)

